

5. Sözlükbilimde bilgi edinme yolları

hazırlık çalışmaları: *sözvarlığı incelemelerine ait temel sorular*

1. Sözlükbilimciler sözcükler hakkındaki bilgilere nasıl sahip olmaktadır?
2. Sözlükbilimciler bu bilgiler için nerelere başvurumaktadırlar?
3. Sözlükbilimciler ne gibi teknikler kullanmaktadır?

5.1 Sözlükbilimciler sözcükler hakkındaki hangi bilgileri edinmek isterler?

Sözlükbilimcilerin bir dilin sözvarlığına ilişkin bilmek istedikleri temel konular şunlardır:

1. Bir dilin sözvarlığının şu anki veya geçmişte belirli bir anki biçimi.
2. Dilde yeni sözcükler, yeni anlatımlar, sözcük oluşum süreçlerinin üretkenliği.
3. Yeni bir sözcüğün tutunma derecesi nedir? Sözcük ne yaygınlıkta ve sıklıkta kullanılmaktadır?
4. Belirli bir toplumsal grup, yaş grubu, altkültür veya meslekler tarafından kullanılan kısıtlı sözvarlıkları (Örneğin mafyanın, yeraltı dünyasının vb. kullandığı slang örnekleri için bkz. Partridge 1984; Hudson 1978 belirli meslek gruplarının geliştirdiği sözvarlıklarını incelemektedir).
5. Sözcüklerin kökeni ve tarihi, doğuşu, ölüşü . Etimoloji bu yöndeki çalışmaların bir alanıdır ama neolojizm de bir başka alandır (bk. Knowles and Elliot (eds) 1997).
6. Sözcüklerin anlamları, sözlüksel çerçeveleri, girdikleri dilbilgisel yapılar, kısıtlandıkları durumsal bağlamlar veya tipik olarak göründükleri bağlamlar.

ek bilgi 2

kısıtlı sözvarlığı örnekleri

Aşağıda belirli toplumsal grupların ölçünlü tür dışında kullandıkları sözcükler listelenmiştir. Bu sözcüklerden hangilerini biliyorsunuz?

esrar : derman, ot, plaka, mühür, sarıkız, anten, sarma, paspal, gıya, gogo, gonca, kuru, cigara, cigaralık, marijuana, deli gonca, ahna, henry, patates, keçi, yeşil, kendir, elek altı, siyah, saddam, kenevir, jelatin, mal, sarı, çiçek, sündüz, cam macunu, kına, kuruş, gubar, nane.

eroïn: mal, beyaz, toz, beyaz kelebek, kağıt üstü, H (eyc), junk, haşhaş, staff, charlie, kireç, kar, cevher, kız, beyaz peynir, ilaç, something

kokain: kok, koko jamboo, kola, pırlanta, otoban, beyaz ten, pudra, toz şeker

uyuşturucu haplar: leblebi, roş, papik, roş ikilik, sarı bomba, roş onluk ve aspirin

“ecstasy” adlı uyuşturucu hap: ex, e, beyaz kumrular, soda, uçuş ve kanat

“ketamin” adlı uyuşturucu hap: köpek eroïni

“akineton” adlı uyuşturucu hap: atom ve aki

Herhangi bir sözcük hakkındaki bilgilere nasıl ulaşırsınız?

araştırma 3

Çeşitli kaynaklara başvurarak aşağıdaki sözcükler hakkında bilgiler edinmeye çalışınız:

kılgı, palamar, seyyibe, tezyin (etmek), gazete, kafete, vazgeçmek

5.2 Sözlükbilimciler bilgileri nasıl edinirler?

1. **sezme** (introspection)
2. **sorgulama** (elicitation)
3. **bütünceler** (corpora)

ek bilgi 3

Elektronik ortamda sözlük

Sözlükler son zamanlarda ya CDROM ya da internette ulaşılabilir biçimde elektronik ortamlarda da bulunmaktadır. Alıntı koleksiyonları da elektronik olarak depolanmaktadır. Bunların en ünlüsü James Buray ve diğer editörlerin gerçekleştirdiği *Oxford English Dictionary*'dir (Murray 1977). Alıntılar, bir metinden çıkarılmış ve içinde geçen sözcüklerin kullanımını örneklendiren tümcelerden oluşmaktadır.

ek bilgi 4

Metin bütünceleri

Metin bütünceleri bütün metinlerin ya da metinlerden çıkarılmış bölümlerin koleksiyonlarıdır. Bütünceler, sözcüklerin anlamı ve kullanımı hakkında en geniş bilgiler sunan kaynaklardır

Bütünce sadece elektornik depolama değildir.

Metin bütüncesi, elektronik depolama demektir. Ancak metin bütünceleri elektronik bir araç kullanılmaksızın da söz konusuydu. Örneğin, 1950'lerde oluşturulmuş Randolph Quirk yönetimindeki *Survey of English Usage* böyle bir bütüncedir. Bu bütünce şu sıralarda *London-Lund Corpus* adı altında elektronik biçime de sunulmaktadır.

araştırma 4

- (a) Herhangi bir kaynağa başvurmadan aşağıdaki sözcüklerin kullanımları hakkında bildiklerinizi yazınız.

yayınlamak / yayımlamak

olası / olasılık / olanak

ayrıntı / ayırım

ücret / fiyat

azımsamak / küçümsemek / küçüksemek

görölmek / görünmek

- (b) Bu sözcükler arasındaki ayrımları bir arkadaşınıza sorunuz ve aldığınız bilgileri yazınız.

- (c) Çeşitli kaynaklara başvurarak (a) ve (b) deki bilgileri karşılaştırınız.